

CENTENARI DE LA BIBLIOGRAFIA MEDICAL DE CATALUNYA. 1917

Jacint CORBELLÀ i CORBELLÀ

L'any 1913 es va celebrar el Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana, i un dels acords fou el de reunir els treballs que s'havien publicat fins aleshores, per metges catalans. La tasca era difícil, per la manca de precedents i la dispersió dels materials. Es va aconseguir principalment per la feina, l'esforç, d'Eudald Canibell, responsable de la Biblioteca Arús. Es va exposar en el nou edifici de la facultat, al carrer de Casanova. En el Congrés següent, el 1917, es va poder oferir, en el mateix edifici, la "Primera Exposició Bibliogràfica Medical de Catalunya". Els llibres es van tornar a guardar, dispersos, cadascun al seu lloc, però en va quedar un catàleg. És el llibre inicial de l'exposició, la "Bibliografia Medical de Catalunya". Ara fa cent anys.

Des d'aleshores s'han fet moltes exposicions, a la mateixa biblioteca, al Col·legi de Metges, en altres llocs. Els medis s'han anat modernitzant. Hi ha molt material gràfic. Queden alguns catàlegs, i estan en xarxa. L'obra publicada és, literalment, "enorme". Ara ho recordem, en una exposició modesta, feta bàsicament amb material de la UB i de l'Acadèmia de Medicina, i amb algun ajut extern. La feina no ha estat tant tenir matèria sinó fer-ne la selecció. Es presenten unes 130 publicacions.

També hi ha una exposició gràfica, amb dues parts. Una és evolutiva, comprimida, des de l'antiguitat fins ara. L'altra mostra breument, i recollits per especialitats, el perfil de tres-cents metges, dels quals en tinguem imatge gràfica, la majoria del segle XX, i tots ells traspassats. En aquest sentit la tasca que està fent la "Galeria de metges catalans" del COMB, és inestimable. Voldríem recollir en un proper número de "Gimbernat" el catàleg complet del material exposat, i els continguts gràfics.

Finalment referència als criteris de selecció. No s'ha buscat solament el que es pot considerar més important. Això ocupa la major part de l'exposició. Però s'ha deixat també un espai per a aspectes menys "primordials", siguin publicacions o persones, però que tinguin algun punt d'interès, sigui puntual o bé local. I en aquest sentit en queda molt més fora del que hi ha dins.

La llista d'agraïments seria molt llarga. Preguem que tots els qui es puguin considerar al·ludits, s'hi considerin inclosos.

Aquesta és la introducció que hi ha a l'exposició, oberta aquesta mateixa setmana, a la facultat de medicina. Està dins de l'activitat habitual de fer conèixer els fons de la biblioteca, en el que ara és el CRAI.

- A més d'això la RAMC ha triat com a element de la capçal de la seva documentació (principalment capçal de la correspondència) la commemoració d'aquesta obra, que és fonamental per a la història de la medicina catalana, pel seu contingut i pel seu significat. I que no és pas massa coneguda.

L'inici. El llibre apareix en l'inici dels congressos de Metges de Llengua catalana. Sembla que en ocasió de la coincidència, durant unes eleccions, de Manuel Salvat i Espasa i Enric Ribas i Ribas, es va plasmar la idea de fer un activitat dels metges per a valorar la llengua. S'hi va afegir, amb entusiasme Domènec Martí i Julià. El resultat va ser que en el mes de juny de 1913 es va poder reunir un primer congrés, que va presidir Miquel A. Fargas i Roca, una de les "patums" locals de la medicina d'aleshores. Aquest primer congrés va acordar, entre altres coses, la recollida del material referent a publicacions que haguessin fet els metges catalans. S'hi va treballar i, quan hi hagué el segon Congrés, el 1917, en va sortit una exposició de llibres, feta a la pròpia facultat de medicina i el catàleg d'aquesta exposició, que és un llibre molt ben fet, de cinc-centes pàgines (XXX + 477).

Se'n van editar sis-cents exemplars: una tirada de cent, numerats i en paper de fil, i altres cinc-cents en paper-ploma. L'edició és correcta. Aplegà el material de l'exposició i té com a colofó l nota de la sortida d'impremta: "Aquest primer inventari de la Bibliografia Medical de Catalunya s'és acabat d'estampar en la Impremta Elzeviriana de Barcelona el dia 22 de juny de l'any 1918 – Laus Deo–"

Què significa? Aquest llibre té un significat important no solament per a la medicina catalana sinó en el desenvolupament cultural de l'època. La cultura científica no ha tingut mai gaire ressò sinó és en els seus moments estel·lars, però també contribueix a fer una base sòlida de la cultura d'un país.

La situació de Catalunya. Catalunya estava en un moment de creixement, de desenvolupament, de la seva cultura. Primer la llengua. No més enllà de cinquanta anys enrere el català el parlava tothom, pràcticament els qui no eren lletrats, (no sabien de lletra) com a llengua única, però no l'escrivia gairebé ningú. Era culturalment marginal. El desplegament que simbolitzem en el concepte de "Renaixença" va canviar les coses. El cim més visible és Verdaguer i l'Atlàntida, però no estava sol en les lletres i hi havia altres camps que també creixien, així l'art i la ciència. En la medicina són gairebé simultanis els noms de Cajal (catedràtic de la Facultat de 1887 a 1892), que va fer aquí en aquests anys la seva obra més important amb la teoria de la neurona i de Jaume Ferran, que inicia el Laboratori Municipal el 1887, on fa una tasca fonamental en la introducció de la vacuna contra la ràbia. En aquest cas els resultats són immediats i es canvia el pronòstic d'una malaltia, poc freqüent, però terrible per la seva alta mortalitat. I això a finals del XIX, una generació abans del llibre que ara comentem.

Per tant el nostre nivell en el segle XX no surt del no res. Creix la ciència, creix la llengua, també l'art, de l'arquitectura a la pintura. Creix la vitalitat de l'economia, la indústria, el poble, i de la pròpia autoestima com a poble. I arriba a la política amb la creació de la "Mancomunitat", és dir la reunió de les quatre diputacions provincials, que troben un cap extraordinari: Enric Prat de la Riba, que amb pocs

medis, molta empenta, i les idees molt clares, consolida unes institucions que eren certament dèbils. Però fa una tasca important. Potser no és sobrer assenyalar que Fargas i Prat eren antics coneguts i amics, procedents del mateix poble, Castelltersol. Quan el primer congrés, el 1913, Fargas era president del Congrés i Prat de la Mancomunitat. Hi havia coneixement, amistat i confiança. Però ambdós van morir aviat: quan el segon congrés ja no hi eren. Fargas havia mort el 1916, i Prat l'abril de 1917. Però la vida va seguir.

El contingut del llibre. La tasca principal es va encarregar a Eudald Canibell, que era el responsable de la Biblioteca Arús. Ja tenia experiència en aquestes tasques i era un erudit i un treballador molt actiu i eficaç. Es va cercar en els fons de les biblioteques, que van cedir molt material. En el llistat dels expositors de la Bibliografia s'esmenten: Biblioteca pública Arús, Biblioteca de Catalunya, Biblioteca provincial universitària, Biblioteca episcopal de Vic. També quatre Acadèmies: Acadèmia de Ciències i Arts (Reial); Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques; Acadèmia d'Higiene de Catalunya i Acadèmia de Medicina i Cirurgia (Reial). No-tem que el títol de "reial" en dues de les acadèmies es posat al darrere i entre parèntesi. També dos hospitals entre els "expositors de bibliografia", els provincials de Girona i de València. I encara la Municipalitat, Biblioteca i Arxiu Municipal de Manresa; la Societat Mèdico-Farmacèutica dels sants Cosmei Damià, i al final (se segueix un ordre alfabètic), "Verdú. Sr. Rector de l'església parroquial". I a més moltes aportacions personals, de metges, farmacèutics i erudits. Cal remarcar que aquesta manuscrit de Verdú era la peça més important de l'exposició. Era un material únic. I es diu en (BMC, p. 13): exhibit en les vitrines de l'Exposició Bibliogràfica, juntament amb el notable manuscrit original, mitjançant la bondat del Sr. Rector, qui el guarda, i a l'interès que hi esmerça el susdit bibliotecari (Sr. Enric Arderiu, de Lleida, al qui és deguda la troballa bibliogràfica del text referit". També es van exhibir dos facsímils de planes del manuscrit.

El llibre té vuit estampes intercalades. Quatre són manuscrits "reproduïts en fototípia", per Missé germans. I "altres quatre reproduïts en fotogratat". Són fulls impresos a una sola cara, intercalats en el text sense numeració pròpia, i d'una qualitat molt alta. Permeten encara avui una reproducció molt acurada.

També es va fer una *petició a moltes persones*, demanant la col·laboració per a cedir per l'Exposició algun material que tinguessin. Se n'assenyalaven quatre tipus:

1er. Obres (o escrits) de Medicina catalanes, originals o traduïdes al català.

2n. Obres (o escrits) de Medicina d'autors de països de parla catalana, sia la que sia la llengua en que s'han escrit.

3er. Obres (o escrits) de Medicina, redactades per metges no catalans, però residents en terres de llengua catalana.

4rt. Obres (o escrits) no mèdiques, originals de metges de països de llengua catalana.

Es demanava la tramesa a l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, Portaferriça, 6 pral. I signaven: Joseph Mª Roca; H. Puig y Sais; Lluís Llagostera; Jaume Peyrí.

Resultat de la crida. L'èxit d'aquesta crida fou important. Diu Canibell en el pròleg (p. XVI): "No baixaran de 125 els noms d'expositors, ni de 2.625 els títols inventariats i tantes foren les duplicacions (abundància volem dir) d'exemplars de tota mena que arribaren a quatre mil els llibres reunits, descartant aquells centenars que no pogueren admetre's a causa de separar-se de les bases estatuïdes en la Circular..."

Eudald Canibell i Masbernat. (1858-1928). És l'autor de fet del llibre. Va recopilar les fitxes que hi havia a l'exposició, fer les ordenacions corresponents, i cuidar l'edició i impressió de l'obra. Era un expert i erudit bibliotecari. Estava a la Biblioteca Arús, el que ja indica la seva orientació. Va ser un personatge, si més no, curiós. Havia nascut a Barcelona l'any 1858, va treballar tota la vida a Barcelona i morí, atropellat per una moto, l'abril de 1928. Era un expert en les arts gràfiques. Havia ideat nous tipus de lletres, fou un bon dibuixant, aquarel·lista i tipògraf. La seva obra és prou coneguda en medis focalitzats cap a les arts del llibre. Hi ha una bibliografia relativament abundant sobre la seva obra i activitat, que es poden enfocar des de punts diversos.

Cal aclarir que en textos moderns se'l troba esmentat sovint com a "Canivell", canviant la lletra "b" per la "v" en el primer cognom. Hem vist alguna aquarel·la en que ell mateix signa Canibell. Tanmateix a la pròpia Bibliografia Medical de Catalunya també s'esmenta, ell mateix, com a Canibell. En el seu ex-libris també l'escriu amb "b".

Per la seva relació amb els llibres, i portat de la mà de Valentí Almirall, havia entrat a la Biblioteca Arús, com a bibliotecari, l'any 1895, i va estar-hi fins el 1922, és a dir més d'un quart de segle.

En les feines d'impremta va entrar a treballar a la tipografia "La Academia" que portava Rafael Farga Pellicer, el qual era un actor molt destacat dins de l'anarquisme català. Farga havia col·laborat amb Gaspar Sentiñón, i en aquell taller hi treballà també, algun temps, Anselmo Lorenzo, la personalitat més important de l'anarquisme espanyol del segle XIX. De fet Canibell s'orientà cap a l'anarquisme, també cap a les idees republicanes i en part catalanistes. Alguna vegada venia a Barcelona Piotr Kropotkin, que estava a casa de Rafael Farga. Kropotkin, autor de "La conquesta del pa", és un dels grans autors de l'anarquisme del seu temps i va arribar a fer amistat amb Canibell.

La continuïtat de la informació. Aquest va ser el primer recull important del que s'havia publicat a la nostra medicina i n'ha quedat record per l'edició del llibre. També cal esmentar la preocupació del Dr. Joan Freixas i Freixas, president del segon Congrés, per tenir-lo a punt.

Posteriorment cal fer memòria, que avui potser està massa desdibuixada, de la tasca personal del doctor Alfons Trias i Maxencs (B. 1896 – 1977), en forma de continuació, amb el nom de Bibliografia Mèdica Catalana, en un número extraordinari dels Annals de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, l'any 1932, i el recull en forma de fitxes que va aportar al Congrés d'Història de la Medicina Catalana de 1970. Des d'aleshores, ja s'ha dit abans, s'han fet moltes exposicions

en aquesta mateixa Biblioteca de la Facultat, al Col·legi de Metges, en molts altres llocs. Els medis s'han anat modernitzant. Hi ha molt material gràfic. Queden alguns catàlegs, i estan en xarxa. L'obra publicada és, literalment, "enorme".

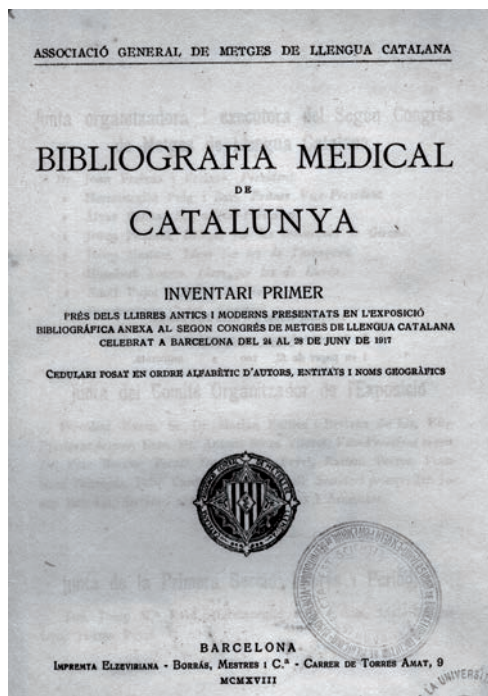
* Text de la conferència feta el 17 d'octubre de 2017 a la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, en l'any del Centenari de la Bibliografia Medical de Catalunya

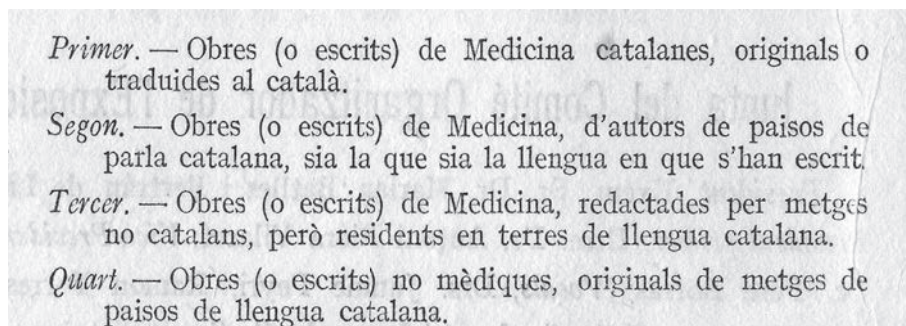
1. Miquel Fargas Roca, president del primer Congrés. 1913

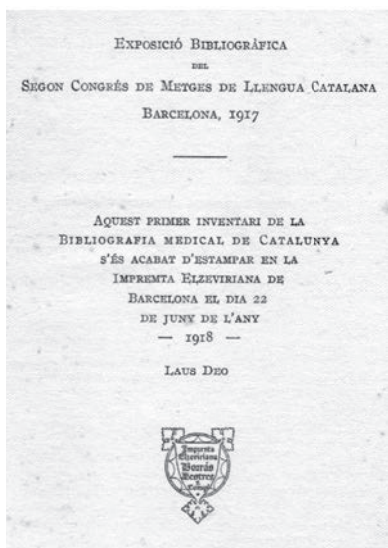
2. Joan Freixas i Freixas, president del segon Congrés. 1917

3. Portada de la Bibliografia Medical de Catalunya

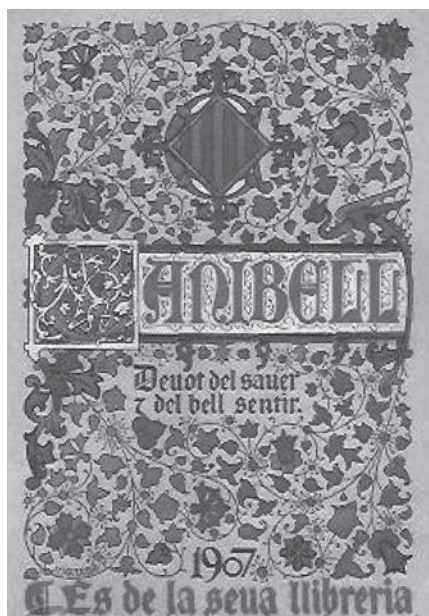
4. Petició de materials per a l'Exposició

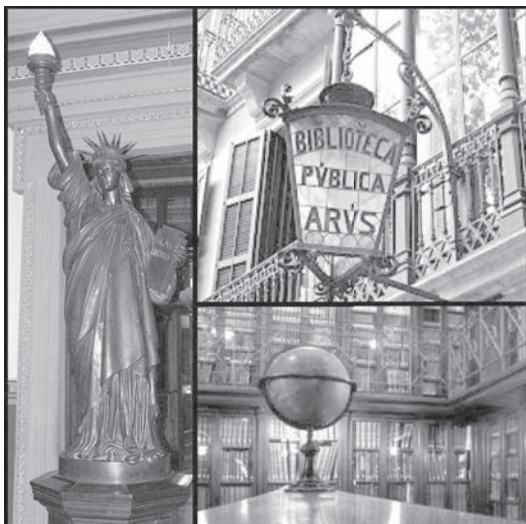
5. Colofó de la BMC

6. Eudald Canibell i Masbernà

7. Ex-libris d'Eudald Canibell

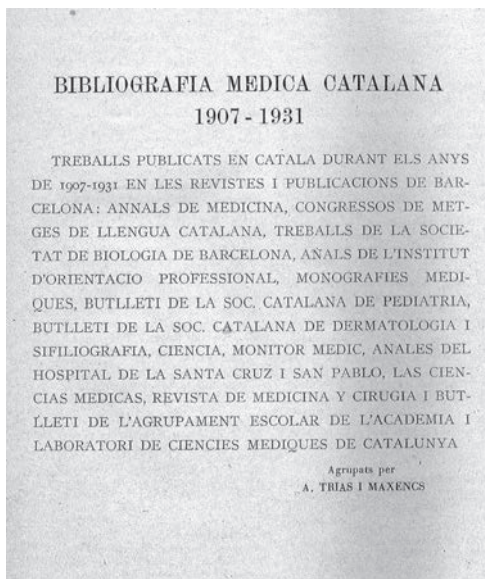
8. Biblioteca Arús. Imatge actual de l'entrada

9. Capçal dels documents de la RAMC per l'any 2017

10. Alfons Trias Maxencs, primer continuador, fins 1931

11. Portada interior de la bibliografia de 1932